

Незважаючи на важкий час для нашої України, освітяни невтомно працюють. І поки наші захисники ведуть боротьбу на фронті фізичному, ми боремося на духовному. Війна оголила багато проблем, зокрема проблему духовності і моралі в суспільстві. Тому я обрала тему педради «Духовно-моральне виховання як основа гармонійного розвитку особистості школяра».

Сьогодні, коли агресор намагається знищити Україну, коли треба триматися за руку Творця, як ніколи, цей напрямок потрібен в освіті. Адже духовність – найважливіший феномен в житті кожної людини.

Формування духовного світу дітей та молоді, духовності як провідної якості особистості — велике і складне завдання, що стоїть у центрі уваги педагогів, вихователів, батьків. Особливої актуальності воно набуває сьогодні, коли складності соціально-економічного й політичного розвитку країни боляче вразили молодь. Серед дітей та молоді падає духовність, що пояснюється насамперед зниженням рівня життя в Україні, відсутністю соціальної захищеності, явним і прихованим безробіттям, інфляцією, невизначеністю моральних орієнтирів у політиці держави і повсякденному житті. Засоби масової інформації дедалі більше пропагують насилля, зброю, силу, прищеплюють моральний релятивізм, і цинічно-гедоністичне ставлення до повсякдення. Усе це призводить до відчуження дітей та молоді від моралі, спонукає їх до власних пошуків самореалізації, найчастіше в різноманітних субкультурах.

Духовний розвиток особистості слід розпочинати якомога раніше, з перших років життя дитини. Головні суспільні інституції, які покликані здійснювати духовне виховання особистості – сім'я, школа і церква. На жаль, кожна з цих інституцій самотійно не може справитися з цим відповідальним і нелегким завданням. Сьогодні вітчизняна система освіти має особливу місію, синтезувати в собі виховні впливи інших інституцій і здійснювати духовно-моральне виховання, починаючи з дитячого садочка, продовжуючи в школах та вищих навчальних закладах.

Роль морального виховання в розвитку і формуванні особистості усвідомлювалася з давніх-давен. Багато хто з видатних педагогів минулого підкреслювали, що підготовка доброзичливої людини не може зводитися тільки до її освіти і розумового розвитку. І на перший план у вихованні висували моральне формування особистості. Відомий давньоримський філософ Сенека радив: “Навчи спершу добрим правилам моралі, а потім – мудрості, бо без перших важко навчитися останній”.

Важливо забезпечити єдність моральності і знань, духовної культури і освіченості. Мораль є найдавнішою формою людської свідомості, яка становить сукупність норм, правил, принципів, що визначають поведінку людей, їх обов’язки один до одного перед суспільством, державою.

Формування морально - духовного світу особистості — це велике і складне питання, що потребує комплексного і багаторівневого розв’язання. Сьогодні в Україні по-різному тлумачиться поняття духовності, розроблено різні підходи до її формування, які часто суперечать і заперечують один одного. Бажання допомогти дитині спонукає шукати спільні точки дотику між різними формами суспільної свідомості, вести діалог, звертатися до витоків духовності, що лежать у багатстві людської історії, культури, науки, філософії, релігії. У ситуації гострого дефіциту ціннісних установок і орієнтацій духовні і моральні цінності, які є основою гуманістичних цінностей, відіграють дедалі вагомішу роль у сучасному вихованні дітей та молоді. Отже, виникає гостра потреба в залученні морально – духовних цінностей до процесу виховання дітей, визначенні основних засад, цілей, напрямів, змісту, форм і методів формування моральності та духовності на їх основі, які разом з іншими складовими сприятимуть розвитку і формуванню духовної високоморальної особистості, майбутнього громадянина України.

Перед сучасним закладом освіти постає завдання виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати свій шлях у житті, зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення

й саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності. Сучасний світ пред'являє високі вимоги до діяльності людини, конкурентоспроможною може бути лише по-справжньому компетентна особистість, здатна знаходити правильні рішення у конкретних життєвих ситуаціях. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи. Тому актуальним завданням є реалізація компетентнісного підходу. Компетентність - це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво - важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини. Сьогодні особлива увага звернена на роль школи, як організатора освітнього та духовного середовища для розвитку особистості, формування її життєвої компетентності. Метою виховання учнів є формування морально-духовної життєво-компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі, і як громадянин, сім'янин, професіонал. Складові життєвої компетентності (знання, уміння і навички, життєвий досвід, фізичний потенціал, задатки та здібності, риси характеру, креативність та інтелект, духовність особистості).

Саме ці складові дозволяють дитині вирішувати конкретні завдання та розв'язувати проблеми, які ставить перед нею життя.

Спостерігаючи за плинністю життя, за тим, що відбувається сьогодні, напевно кожен з нас задає собі запитання: «Якими будуть наші діти, бачачи, що відбувається навколо, - добрими чи жорстокими; чуйними чи байдужими; співчуваючими, милосердними чи егоїстичними кар'єристами?» І на думку приходять слова німецького педагога А. Дистервега про те, що «ідея, якій служить учитель, полягає в насадженні моралі людському роду». Це дійсно так. Адже від того, які орієнтири у формуванні та становленні особистості будуть нами, вчителями, використовуватися, залежить, якою людиною стане кожний з наших учнів.

Школа має бути в авангарді суспільних змін, так зазначено у проєкті Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа».

Випускник нової української школи це - цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення; новатор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя.

Світогляд людини закладається саме в школі. У школі формується особистість, її громадянська позиція та професійні якості. Школа для дитини – це не просто дім знань із предметів, а дім, де дають освіту для життя. Цінність предметів у їх виховній спрямованості.

Одним із восьми компонентів формули Нової української школи є *наскрізний* процес виховання, який формує цінності. Це виховання на цінностях.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства спостерігається падіння рівня моралі, втрата духовних орієнтацій, нездатність людей до самопізнання, відсутність потреби у самовдосконаленні, саморозвитку.

Проблема формування людяності, духовних цінностей широко досліджувалася і розроблялася класиками педагогіки, зокрема В.Сухомлинським. Він зазначав, основним завданням учителя є зробити безцінні моральні багатства людства особистим здобутком кожної дитини.

Процес морального-духовного виховання є не що інше, як передача підростаючому поколінню всього того цінного досвіду людства, яке воно нагромадило за всю історію свого розвитку. Цей досвід закріплений в діяльності, поведінці людей старшого покоління, звичаях і традиціях народу, в моральних знаннях, у теорії моралі, в етиці як науці. Отже, засвоєння моральних знань є важливою умовою морально-духовного виховання.

Наше завдання – на основі моральних цінностей, утверджених, здобутих, завойованих старшими поколіннями, створювати реальні моральні, високоідейні, громадянські стосунки в колективі.

Формування моральної культури школярів здійснюється у різноманітних видах діяльності: навчальній, трудовій, громадсько-корисній, особливо в таких її видах, де учні знаходяться в ситуації безпосереднього вияву турботи про інших, надання допомоги і підтримки, захисту слабшого, молодшого, хворого....

Ми живемо в суспільстві змін, тому кожна людина вчиться упродовж всього свого життя. Саме вчитель початкових класів формує особистості, їх характер, моральні якості, культуру поведінки.

В. О. Сухомлинський писав, що кожна нормальна дитина йде в школу з вогником у душі, і завдання педагога підтримати цей вогник, щоб він не згас. Для цього потрібно перебувати в постійному пошуку цікавих форм, прийомів, засобів, технологій. До слова хочу запросити вчителів молодшої ланки.

Виступ вчителів молодшої ланки

До форм морального виховання відносять спеціальні уроки, етичні бесіди, відверті розмови, диспути, лекції, тематичні вечори, свята народного календаря, благодійні заходи, створення альманахів з історії родоводу, вечорниці тощо.

Класний керівник – найголовніша ланка в системі виховання підростаючого покоління. Саме йому належить вирішувати всі проблеми класу. У процесі виховання молодого покоління перед ним постає чимало складних і водночас важливих завдань. Як виховати гармонійну особистість? На які моральні цінності зорієнтувати дитину? Як допомогти їй зберегти доброту, людяність, вірність своїм родинним витокам?

Робота класного керівника охоплює безліч справ. Важливо нічого не забути. Тому неможливо уявити собі життєдіяльність класу без планування. Складаючи план, завжди потрібно прагнути до простоти

і ясності, намагатися дібрати форми роботи, які б відповідали віковим інтересам учнів. Якісне планування – важлива умова успіху класного керівника. Воно повинно базуватися на педагогічних принципах – народності, культуро відповідності та природо відповідності, гуманізації та демократизації, послідовності та систематичності, оптимальному поєднанні словесно-інформаційних форм роботи та практичних видів діяльності.

Класний керівник – це не тільки вихователь і педагог, що організовує процес виховання та навчання учнів, це особистість, яка перебуває в процесі постійного саморозвитку, самовдосконалення, професійного зростання.

Кожна людина проходить через чарівний, чудовий казковий світ дитинства. І дуже важливо, хто поведе її дивними стежками до пізнання світу, відкриваючи таїни знань, силу предмета, науки, процесу самоосвіти та самовдосконалення. Я вважаю, що справжніми вчителями і вихователями народжуються. Тільки той педагог залишає частку себе в дітях, хто не шкодуючи сил, творчої наснаги, таланту, вкладає в душі вихованців найбільші скарби – душевність, людяність, порядність.

Адже людина живе на світі не лише для задоволення власних потреб, а щоб приносити іншим задоволення, радість. Потрібно жити так, щоб завтра жилось краще, ніж сьогодні. Людині, байдужій до краси життя, людині з холодним серцем, байдужій до дітей, природи, всього, що робиться навколо, не може бути місця в школі.

До особистості вчителя ставляться дуже високі вимоги. Він має бути високоморальною людиною. Чи можливо виховати у інших моральні якості, якими не володієш сам? До того ж діти і підлітки дуже швидко вловлюють фальш в словах і вчинках дорослої людини. Вихователю необхідна сила волі; від нього вимагається цілеспрямованість, витримка, наполегливість. І нарешті його просто неможливо уявити без любові до дітей. Любити дитину – це означає відчувати і розуміти її, співпереживати, відчувати непереможну потребу бути з дітьми і віддавати їм себе.

На класного керівника покладається висока місія: дійти до серця кожної дитини, створити умови, щоб паростки людяності, добра, гуманізму і правди обов'язково в ньому проросли.

До слова запрошуюю класних керівників Марію Фещук, Оксану Данилюк, Василя Венгерського.

Перед сучасною освітою стоїть надскладне завдання: виховання особистості, орієнтованої на духовно значущі норми і цінності. Література – це той предмет естетично-гуманітарного циклу, який має для цього величезні можливості. В.Сухомлинський зазначав: «Читання, як джерело духовного збагачення, не зводиться до уміння читати; цим вмінням воно тільки починається. Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе».

Духовно-моральне виховання суспільства є одним із основних показників його розвитку, благополуччя.

Наше сьогодні доводить, що все в житті змінюється: ідеї, методи виховання. Але я ніколи не погоджусь (а такі думки є), що змінюються людські цінності. Не цінності змінюються, адже вони вічні, а змінилось наше ставлення до них. Любов, Милосердя, Благородство, Вірність, Віра, Повага, здаються нам якимись далекими, несучасними, фальшивими. І ось для того й існує урок літератури, щоб за допомогою книги поєднати людину з життям, морально підтримати її в сьогоднішньому складному суспільстві, навчити любити не тільки себе, а й оточуючих. Дуже важко сьогоднішнім дітям допомогти пробудитися.

Адже, на жаль, не всі наші діти розрізняють прекрасне і потворне в житті, бачать різницю між добром і злом.

Мова і література - предмети, що дозволяють на кожному уроці саме засобами слова, живої мови, яскравих прикладів приділяти увагу питанням духовно-морального виховання учнів.

Надаю слово нашим словесникам Марія Сайчук, Світлана Смаль, Наталя Коринецька

Дорослі і діти постійно стикаються з естетичними явищами. У сфері духовного життя, повсякденної праці, спілкування з мистецтвом і природою, в побуті, в міжособистісному спілкуванні – скрізь прекрасне і потворне, трагічні і комічні виконують істотну роль. Краса доставляє насолоду і задоволення, стимулює трудову активність, робить приємними зустрічі з людьми. Потворне відштовхує. Трагічне учить співчуттю. Комічне допомагає боротися з недоліками.

Головною метою мистецької освіти є насамперед гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури, що є основою моральності, а також творчого підходу до життя.

Важливим завданням сучасної школи є формування свідомості учнів, їх світогляду. Тут акцентується увага на вихованні почуттів, а не на абстрактному мисленні, при скерованому впливі на здатність дитини осмислено переживати все, що її оточує в житті – природу, соціальні інститути, явища культури. Ще одним із важливих завдань є формування продуктивної уяви, творчої фантазії як здатності проектувати те, що має створюватись людиною. Мистецтво – це відтворення людського життя в тих уявних, ілюзорних світах, які творить уява. Вони необхідні культурі для того, щоб люди жили в цих світах подібно до того, як вони живуть у житті – переживаючи все, що тут відбувається, і осмислюючи отриманий досвід, адже практичне життя обмежене в часі та просторі, і досвіду практичної реальності ще недостатньо для формування повноцінної людини. Ось чому без предметів художньо-естетичного циклу неможливо сформувати духовне багатство людини. Отже, повноцінне викладання предметів художньо-естетичного циклу вкрай необхідне, оскільки метою їх стає цілісна людина, а не вузький фахівець. Кожен вид мистецтва відіграє у художньому вихованні особливу і незамінну роль. Саме уроки художньо-естетичного циклу дають змогу у повній мірі реалізувати виховний потенціал, впливати на інтелектуальну та емоційну сфери, на моральне здоров'я дитини.

Естетичне виховання, загальна культура молодої людини – це той фундамент, на якому будується духовно-моральне життя людини.

(Виступ Лілії Мельничук та Інни Шепшелей)

Сучасний світ дуже жорстокий і не простий. Нині серед учнівської молоді часто трапляються випадки насильства, активізувалися такі негативні явища як булінг, цькування, переслідування, кібертретирування, секстинг тощо. Діти стають агресивними і безжалісними. Ми намагаємося вибудувати так освітній процес, щоб передбачити всі ситуації і працювати на випередження.

Вихованець має усвідомити історичний шлях гуманізації людини, труднощі, з якими вона стикалася і які долала у процесі свого розвитку, жертви, на які часто йшла заради моральних принципів, стратегію служіння людям і сенс життя. Дитина приходить у цей світ в любові, росте, дорослішає і попадає в соціум, який повний спокус... Спиртне, тютюн, наркотики, психотропні речовини, раннє статеве життя, інтернет залежність, гроші – чинники, які негативно впливають на підростаюче покоління. Опинившись на роздоріжжі, дитина має вибрати правильний шлях між добром і злом, між ненавистю і любов'ю. А завдання вчителя – скерувати її на шлях істини, підібравши такі форми і методи, які вплинуть на дитину, не залишать байдужою її душу.

Петро Володимирович розкаже про психолого-педагогічні основи духовності дитини.

Вправа «Мішок щастя»

З метою формування в учнів усвідомлення життєвих цінностей, як основи бачення власної життєвої перспективи проведемо вправу «Мішок щастя». Учні пишуть на стікерах, що для кожного треба, щоб бути щасливим. Потім обговорюємо це по колу, а далі всі стікери кидаємо в торбинку, яка називається «Мішок щастя». Добре перемішуємо і ділимося своїм щастям з іншими, витягаючи стікер свого товариша. Вчитель робить підсумок: *«Будьмо щасливими! Не втомлюймося приносити щастя іншим! Бо ж кожен день – єдиний*

та неповторний. Бо ж кожен з нас заслуговує на радість та посмішку!»

Звичайно, не може бути людина щасливою, коли немає здоров'я. Наступна вправа «Скріпка». Учні беруть по одній скрипці, їм дається завдання розігнути її і скласти якусь фігурку. Потім потрібно повернути її в початкову форму. Звичайно, зробити це нікому не вдається.

Отож, робиться висновок. Давайте уявимо, що наше здоров'я – це скрипка. Ми робимо з ним все, що завгодно, а саме: куримо, вживаємо спиртні напої, починаємо раннє статеве життя, при цьому не захищаючи себе. Потім ми хочемо бути здоровими, але це вже неможливо так само, як повернути цю скрипку у початкову форму. Здорова людина може й повинна орієнтуватися у своєму способі життя на позитивний досвід старшого покоління й на негативний досвід хворих людей. Важливою складовою здорового способу життя є не тільки відсутність хвороб, але й відчуття щастя, гармонії із собою й навколишнім світом, творчість, можливості власної реалізації.

*Душа дитини – жовтий соняшник,
До сонця тягнеться щомить,
Та на душі тоді лиш сонячно,
Коли нічого не болить,
Коли дитина загартована,
Здорова й сильна, не сумна,
Тоді наука їй – як золото,
А світ - як казка чарівна.
Плекаймо, вчителі, той соняшник,
Нехай здоровим він зроста,
Обличчям тягнеться до сонечка,
Корінням – вглиб землі вроста.*

(Самохіна М.В.)

Духовно-моральне виховання підростаючого покоління – складний і багатогранний процес. Звичайно, навчальний заклад не

може захистити дитину від негативного впливу середовища, але в змозі заповнити її вільний час, надати можливість само реалізуватись. Духовного вакууму не буває. Доцільно організована система виховної роботи сприяє реалізації стратегічної цілі виховання високодуховної молоді з чіткими ціннісними орієнтаціями, формуванню духовно і морально багатой особистості, засвоєнню нею низки морально-етичних норм, впливає на розвиток почуттів, волі, характеру і високої моралі.

Вчитель здатен вплинути на моральні та духовні переконання вихованців і, за словами філософа Генрі Сідгвіка, дати дітям «моральний компас» у сучасному світі. Ми повинні пам'ятати: що будемо сіяти, те й будемо пожинати! А як ми будемо це робити, то вже інша справа... Хтось мудрий сказав: «Не треба боятися духовності у стінах шкіл, треба боятися її відсутності».

Та хоч би скільки років працював вчитель, труднощі в нашій роботі не зникають, лише змінюється їх характер. Отже педагогічна професія має безліч граней і ситуацій, які важко, а то й неможливо, передбачити. Добре розумію, які великі обов'язки покладаються на педагога нині. Проте переконана в одному: хоч би які завдання ставила сучасність, незмінним залишається одне – велика любов і повага до дітей, розвиток їх творчого потенціалу.

Виховання серця – це цілий світ турбот і тривог, про які ми, дорослі, ніколи не повинні забувати. Я бачу... найголовніше завдання у тому, щоб у дитячій душі стверджувалися співчуття, жалість, доброта до всього прекрасного, що є в житті, і насамперед до людини. В.Сухомлинський